

درآمدی بر کلام شیعی

محمد صفر جبرئیلی

www.ketab.ir

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
انتشارات

درآمدی بر کلام شیعی

محمد صفر جبرئیلی

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ سوم: ۱۴۰۳

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

طراح جلد: رؤیا نجاران

چاپ و صحافی: آرزوی نیلوفر

سرشناسه: جبرئیلی، محمدصفر، ۱۳۴۶.

عنوان و نام پدیدآور: درآمدی بر کلام شیعی / محمدصفر جبرئیلی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

مشخصات ظاهری: ۴۱۶ص.

شابک: ۸ - ۴۸۹ - ۱۰۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: کلام شیعه.

* Shiites theology

موضوع: کلام شیعه امامیه - نقد و تفسیر.

* Imamite Shiites theology -- Criticism and interpretation

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۵ / ۲۱۱ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۱۷۳

شماره کتابشناسی ملی: ۸۴۸۴۹۶۴

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهیدبهشتی، تقاطع بزرگراه

شهید مدرس، پلاک ۵۶، تلفن: ۰۲۱-۸۸۵۰۵۴۰ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

فروشگاه کتاب اندیشه: تهران، خیابان انقلاب، روبروی

درب اصلی دانشگاه تهران، پلاک ۱۲۴۸، تلفن: ۰۲۱-۶۶۱۷۵۶۷۰

www.poict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۱۳	پیشگفتار.....
۱۷	مقدمه.....
۱۷	۱. طرح و ضرورت مسئله.....
۱۸	۲. پیشینه.....
۲۱	۳. روش تحقیق.....
۲۲	۴. سؤالات اصلی و فرعی.....
۲۲	۵. اهداف تحقیق.....
۲۲	۶. فرضیه.....
۲۳	۷. نوآوری و نقدها.....
۲۳	۸. ساختار تحقیق.....
۲۷	فصل اول: هویت کلام شیعی.....
۲۸	۱. هویت مذهبی.....
۳۰	۲. هویت علمی (علم کلام).....
۳۷	۳. هویت اعتقادی.....
۴۶	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۴۷	فصل دوم: منابع کلام شیعی.....
۴۹	۱. قرآن کریم.....
۵۴	۲. سنت.....
۶۲	۳. عقل.....

۷۳	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۷۵	فصل سوم: ساختار کلام شیعی
۷۷	۱. ساختار موضوعی
۷۸	۱-۱. معرفت‌شناسی
۷۹	۱-۲. امور عامه (الهیات بالمعنی‌الاعم)
۸۱	۱-۳. آموزه‌های اعتقادی
۸۵	۲. الگوها
۹۰	۳. ملاک‌ها
۹۲	۴. ترتیب مباحث
۹۵	۵. ساختار پیشنهادی
۱۰۰	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۰۳	فصل چهارم: افوار و مراحل کلام شیعی
۱۰۴	۱. از جهت تحول ساختاری
۱۰۴	۱-۱. مرحله تکوین (قرن دوم تا پنجم اکرم <small>علیهم‌السلام</small>)
۱۰۴	۱-۲. مرحله گسترش (پس از رحلت پیامبر اکرم <small>صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم</small> تا اوایل قرن دوم هجری)
۱۰۶	۱-۳. مرحله تدوین موضوعی (قرن دوم و سوم هجری)
۱۰۷	۱-۴. مرحله تبیین و تنظیم موضوعی (قرن سوم و چهارم هجری)
۱۰۷	۱-۵. مرحله ساختارمندی (قرن پنجم و ششم)
۱۰۸	۱-۶. مرحله تحول و تکامل (قرن هفتم و هشتم)
۱۰۹	۱-۷. مرحله شرح و تلخیص (قرن نهم تا چهاردهم)
۱۱۱	۱-۸. مرحله اصلاحگری و بویابی (نیمه دوم قرن چهاردهم)
۱۱۱	۲. از جهت رویکرد
۱۱۲	۲-۱. کلام نقلی و عقلی
۱۱۳	۲-۲. کلام نقلی
۱۱۴	۲-۳. کلام عقلی و نقلی
۱۱۴	۲-۴. کلام فلسفی
۱۱۵	۲-۵. کلام با غلبه نقل‌گرایی
۱۱۶	۲-۶. کلام با رویکرد ترکیبی

۱۱۷.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۱۹.....	فصل پنجم: مدارس کلام شیعی
۱۲۰.....	۱. مدرسهٔ مدینه
۱۲۱.....	۲. مدرسهٔ کوفه
۱۲۳.....	۳. مدرسهٔ قم
۱۲۴.....	۴. مدرسهٔ بغداد
۱۲۵.....	۵. مدرسهٔ نجف
۱۲۶.....	۶. مدرسهٔ ری
۱۲۶.....	۷. مدرسهٔ حله
۱۲۹.....	۸. مدرسهٔ جبل عامل
۱۲۹.....	۹. مدرسهٔ شیراز
۱۳۱.....	۱۰. مدرسهٔ هند
۱۳۱.....	۱۱. مدرسهٔ اصفهان
۱۳۳.....	۱۲. مدرسهٔ کربلا
۱۳۳.....	۱۳. مدرسهٔ تهران
۱۳۴.....	۱۴. مدرسهٔ خراسان
۱۳۵.....	۱۵. مدرسهٔ قم معاصر
۱۳۷.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۳۹.....	فصل ششم: متکلمان، آثار و شخصیت‌های شیعی
۱۳۹.....	۱. متکلمان و آثار
۱۶۰.....	۲. شخصیت‌ها و مشاهیر
۱۶۱.....	۲-۱. هشام بن الحکم (۱۷۹ یا ۱۹۹ ق)
۱۶۳.....	۲-۲. ابوجعفر محمد بن علی بن نعمان معروف به مؤمن الطاق
۱۶۴.....	۲-۳. فضل بن شاذان نیشابوری (۲۶۰ ق)
۱۶۵.....	۲-۴. ابوجعفر محمد بن یعقوب کلینی (۳۲۹ - ۴۰۰ ق)
۱۶۶.....	۲-۵. شیخ صدوق (۳۰۶ - ۳۸۱ ق)
۱۶۸.....	۲-۶. شیخ مفید (۳۳۶ - ۴۱۳ ق)
۱۷۱.....	۲-۷. سید مرتضی (۳۵۵ - ۴۳۶ ق)

- ۲-۸. شیخ طوسی (۴۶۰ ق)..... ۱۷۳
- ۲-۹. خواجه نصیرالدین طوسی (۵۹۵ - ۶۷۲ ق)..... ۱۷۵
- ۲-۱۰. ابن میثم بحرانی (۶۳۶ - ۶۹۹ ق)..... ۱۷۸
- ۲-۱۱. فاضل مقداد (۸۲۶ ق)..... ۱۷۹
- ۲-۱۲. فیاض لاهیجی (۱۰۷۲ ق)..... ۱۸۱
- ۲-۱۳. ملا عبدالله زوزی (۱۲۵۷ ق)..... ۱۸۵
- ۲-۱۴. سید محمدحسین طباطبایی (۱۲۸۱ - ۱۳۶۲ ش)..... ۱۸۸
- ۲-۱۵. مرتضی مطهری (۱۲۹۸ - ۱۳۵۸ ش)..... ۱۹۲
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری..... ۱۹۵
- فصل هفتم: نقش متکلمان شیعی در فکر و فرهنگ دینی..... ۱۹۷**
۱. تبیین مبانی اعتقادی..... ۱۹۷
۲. تحدید و ترفیع مبانی روشی..... ۱۹۸
۳. ساختارمند کردن مبانی کلامی..... ۱۹۹
۴. هویت‌یابی تفکر شیعی..... ۲۰۰
۵. روزآمد کردن مباحث..... ۲۰۱
۶. پرکردن خلأهای فکری..... ۲۰۳
۷. کارکردگرایی شریعت..... ۲۰۴
۸. پاسخگویی به شبهات..... ۲۰۵
۹. ایجاد ارتباط، اتحاد و تعامل با دیگر مذاهب و ادیان..... ۲۰۷
۱۰. ترویج و گسترش تشیع..... ۲۰۸
۱۱. جهت دادن به حاکمان و حکومت‌ها..... ۲۱۱
۱۲. تأثیرگذاری بر فرهنگ و تمدن..... ۲۱۳
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری..... ۲۱۹
- فصل هشتم: کلام و متکلمان معاصر شیعی..... ۲۲۱**
۱. جریان‌های کلامی..... ۲۲۱
- ۱-۱. عقل‌گرایی فلسفی..... ۲۲۱
- ۱-۲. عقل‌گرایی غیر فلسفی..... ۲۲۲
- ۱-۳. نص‌گرایی (تفکیکی)..... ۲۲۲

۲۲۳.....	۲. شخصیت‌ها.....
۲۲۴.....	۳. ویژگی‌ها.....
۲۲۵.....	۴. خدمات و حسنات.....
۲۳۳.....	۴-۱. تبیین و تدوین تفکر نظام‌مند قرآن‌محور.....
۲۳۴.....	۴-۲. تأسیس هیات اجتماعی.....
۲۳۶.....	۴-۳. ارائه اندیشه سیاسی اسلام (کلام سیاسی).....
۲۳۷.....	۴-۴. طرح، تبیین و تأسیس میانی و الگوهای علوم انسانی اسلامی.....
۲۳۹.....	۴-۵. تبیین استقلال تفکر مذهبی شیعه.....
۲۳۹.....	۴-۶. اثبات برخورداری شیعه از پشتوانه علمی.....
۲۳۹.....	۴-۷. احیای تراث شیعی.....
۲۴۲.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۲۴۳.....	فصل نهم: ترابط، تعامل و تفاوت با علوم دیگر
۲۴۶.....	۱. کلام و منطق.....
۲۴۶.....	۲. کلام و معرفت‌شناسی.....
۲۴۷.....	۳. کلام و فلسفه.....
۲۴۹.....	۴. کلام و علوم تجربی.....
۲۵۰.....	۵. کلام و اصول فقه.....
۲۵۳.....	۶. کلام و فقه.....
۲۵۶.....	۷. کلام و تفسیر.....
۲۵۸.....	۸. کلام و علم حدیث.....
۲۵۹.....	۹. کلام و علم اخلاق.....
۲۶۰.....	۱۰. کلام و علوم انسانی.....
۲۶۱.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۲۶۳.....	فصل دهم: مذاهب و جریان‌های رقیب
۲۶۵.....	۱. مذهب معتزله.....
۲۷۴.....	۲. مذهب اهل حدیث.....
۲۸۲.....	۳. مذهب اشعریه.....
۲۸۹.....	۴. مذهب ماتریدیه.....

۵. مذهب زیدیه ۲۹۶
۶. مذهب اسماعیلیه ۳۰۸
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۳۱۸
- فصل یازدهم: کاستی‌های کلام شیعی** ۳۲۱
۱. تنزل جایگاه علم کلام ۳۲۱
۲. ورود افراد غیرمتخصص ۳۲۲
۳. دور شدن از متون و نصوص دینی ۳۲۳
۴. کم‌توجهی به آثار حیات اجتماعی مردم ۳۲۳
۵. تأثیرپذیری از فضای اجتماعی و فرهنگی ۳۲۴
۶. محوریت فقه و اصول ۳۲۵
۷. تأثیرپذیری از فلسفه ۳۲۷
۸. کم‌توجهی به تاریخ علم کلام ۳۲۸
۹. فقدان هم‌رسانی لازم با جهان ۳۲۸
۱۰. نبود تعامل و هم‌رسانی علمی و عملی با پیروان دیگر مذاهب اسلامی ۳۲۹
۱۱. ضعف در ارتباط با تراث کهن ۳۲۹
۱۲. فقدان زمینه مناسب برای تحقق اهداف ۳۳۰
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۳۳۰
- فصل دوازدهم: بایستگی‌ها** ۳۳۱
۱. گسترش دروس کلام و عقاید ۳۳۱
۲. تخصصی کردن علم کلام با گرایش‌های خاص ۳۳۳
۳. گسترش کلام نص‌محور ۳۳۴
۴. تأسیس و گسترش کلام مقارن و تطبیقی ۳۳۵
۵. اصطیاد قواعد کلامی ۳۳۶
۶. تحلیل و بررسی تطور مباحث کلامی ۳۳۷
۷. برخورد فعال ۳۳۹
۸. تألیف و تدوین آثار مناسب با زبان دنیای امروز ۳۳۹
۹. نشان‌دادن ابعاد کارکردی علم کلام ۳۴۰
۱۰. توجه به پرسش‌های جدید و مسائل نوپدید ۳۴۱
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۳۴۳

۳۴۵.....	جمع بندی و نتیجه گیری
۳۴۷.....	منابع و مأخذ
۳۷۵.....	فهرست آیات
۳۷۹.....	فهرست روایات
۳۸۳.....	نمایه اعلام
۴۱۱.....	نمایه موضوعی

www.ketab.ir